

Κλεονίκη Χ. Πουϊκλή, «Η αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει στο δίκαιο του περιβάλλοντος υπό το φως της Οδηγίας 2004/35/EK σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη», 2017, σελ. 412, Εκδ. Σάκκουλα

Το έργο της κας Πουϊκλή -πρόκειται για διδακτορική διατριβή την οποία υποστήριξε στη Νομική Σχολή της Θεσσαλονίκης με επιβλέποντα τον καθηγητή κ. Γώγο-συνιστά μία συστηματική και εμπειριστατωμένη μελέτη για την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» καθώς και για τον τρόπο με τον οποίο η αρχή αυτή μετουσιώνεται σε κανόνες περιβαλλοντικής ευθύνης και αποτυπώνεται στην ευρωπαϊκή Οδηγία 2004/35/EK. Σημειώνεται πως η ευθύνη για περιβαλλοντικές ζημιές αποτελεί ένα καινοτόμο και δυναμικά εξελισσόμενο πεδίο το οποίο έχει τύχει αποσπασματικής έρευνας στην ελληνική βιβλιογραφία.

Η μελέτη αρθρώνεται σε τρία μέρη. Συνοπτικά, το πρώτο εξ' αυτών οριοθετεί νοηματικά την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» και την περιγράφει ως ένα από τα εργαλεία προστασίας του περιβάλλοντος. Καταρχάς, περιλαμβάνει μια συνοπτική επισκόπηση για τη γέννηση και την εξέλιξη της αρχής, από τη διατύπωσή της στην οικονομική επιστήμη μέχρι τη νομική καθιέρωσή της. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται το περιεχόμενο της αρχής στο δίκαιο της Ένωσης, το οποίο συνιστά και το σημαντικότερο πεδίο κατοχύρωσής της, με αναφορές στη νομολογία του ευρωπαϊκού Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου. Καταγράφονται, ακόμη, ειδικότεροι μηχανισμοί που συναρτώνται με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» (περιβαλλοντικές εισφορές, συστήματα εμπορίας αδειών ρύπανσης και περιβαλλοντική ευθύνη). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ρόλο που επιτελεί η αρχή στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου των κρατικών ενισχύσεων, ως συνδετικός κρίκος μεταξύ περιβαλλοντικής προστασίας και οικονομικής ανάπτυξης.

Στο δεύτερο μέρος εξετάζεται διεξοδικά το καθεστώς της Οδηγίας 2004/35/EK, το οποίο συνιστά και το πιο κρίσιμο πεδίο για τη μελέτη του νομικού περιεχομένου και των λειτουργιών της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει». Προς τούτο, αναλύονται τα συστήματα αστικού δικαίου περιβαλλοντικής ευθύνης, τα οποία αξιοποιούνταν κατά κύριο λόγο στα κράτη μέλη και συγκρίνονται με το πρότυπο περιβαλλοντικής ευθύνης που θέσπισε η Οδηγία 2004/35/EK ως απάντηση στις ανεπάρκειες των ανωτέρω συστημάτων. Η μελέτη χαρακτηρίζει το πρότυπο αυτό ως «*sui generis* δημοσίου δικαίου» και το διαφοροποιεί από τα, αστικολογικής έμπνευσης, συστήματα του εθνικού δικαίου. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται τόσο στις καινοτόμες ρυθμίσεις του ως άνω ενωσιακού νομοθετήματος, όσο και στην έννοια της «περιβαλλοντικής ζημίας», η οποία συνιστά προϋπόθεση για την ενεργοποίηση του συνολικού μηχανισμού της περιβαλλοντικής ευθύνης.

Το τρίτο και τελευταίο μέρος περιλαμβάνει μία συνολική αξιολόγηση των ρυθμίσεων της Οδηγίας 2004/35/EK για την περιβαλλοντική ευθύνη. Η Οδηγία αυτή έχει οριζόντιο –κι όχι τομεακό– χαρακτήρα, καθώς η οριοθέτηση της έννοιας της «περιβαλλοντικής ζημίας» γίνεται με ευθεία παραπομπή σε υφιστάμενα ενωσιακά νομοθετήματα. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρείται μία συγκριτική εξέταση της Οδηγίας

2004/35/EK με τις Οδηγίες 79/409/ΕΟΚ και 92/43/ΕΟΚ, καθώς και με τις Οδηγίες Πλαίσιο για τα Ύδατα και τα Απόβλητα, προκειμένου να αναδειχθούν τα σημεία επαφής των ανωτέρων ενωσιακών νομοθετημάτων υπό το φως της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» και να αποτιμηθεί η συμβολή τους στην προστασία του περιβάλλοντος.

Το έργο ολοκληρώνεται με μια συνολική εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της Οδηγίας 2004/35/EK ως μηχανισμού εναρμόνισης των υφιστάμενων εθνικών κανόνων περιβαλλοντικής ευθύνης. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα προβλήματα μεταφοράς της στις εθνικές έννομες τάξεις, καθώς και στις αδυναμίες ή ασάφειες στις επιλογές του ενωσιακού νομοθέτη. Αξίζει ιδιαίτερης μνείας η απόπειρα να προσεγγισθεί –βάσει ενδεδειγμένης επισκόπησης βιβλιογραφικών και νομολογιακών πηγών- το δυσεπίλυτο ζήτημα της αιτιώδους σύνδεσης, το οποίο βρίσκεται στο επίκεντρο του νομικού προβληματισμού για τα καθεστώτα περιβαλλοντικής ευθύνης. Εξάλλου, η απαίτηση για σύνδεση μεταξύ του ζημιόγону αποτελέσματος και του ευθυνόμενου για τη ρύπανση βρίσκεται στον πυρήνα της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει». Η μελέτη εστιάζει, επίσης, στο ζήτημα της αποκατάστασης και εξηγεί πως η Οδηγία 2004/35/EK θεσπίζει ένα τριπλό μηχανισμό αποκατάστασης των περιβαλλοντικών ζημιών, ο οποίος αφορά μόνον *in natura* μέτρα κι όχι χρηματική αποζημίωση, ενώ δεν προβλέπει υποχρεωτική χρηματοοικονομική ασφάλιση για την περιβαλλοντική ευθύνη. Τέλος, χρήσιμη είναι η κριτική καταγραφή προτάσεων αναθεώρησης της Οδηγίας 2004/35/EK, προκειμένου να αρθούν οι ασάφειες ή οι αντιφάσεις της, να βελτιωθούν οι προβληματικές ρυθμίσεις της, καθώς και να επανεξεταστεί το υφιστάμενο πεδίο των εξαιρέσεων, αλλά και των απαλλαγών από την ανάληψη του κόστους των μέτρων αποκατάστασης.

Συμπερασματικά, το παρόν έργο πραγματεύεται με επιτυχία ένα σύνθετο και με διαρκώς αυξανόμενη σημασία ζήτημα του ενωσιακού δικαίου περιβάλλοντος. Συμβάλλει στη γενικότερη προβληματική για την πρόληψη και την αποκατάσταση των περιβαλλοντικών προσβολών μέσω αποτελεσματικών κανόνων περιβαλλοντικής ευθύνης. Ο αναγνώστης θα βρει πολλές και άξιες λόγου απαντήσεις στα ακανθώδη αυτά ερωτήματα καθώς και ένα θησαυρό πληροφοριών, στον οποίο περιλαμβάνεται η διεξοδική επεξεργασία των υφιστάμενων νομολογιακών πορισμάτων του ΔΕΕ, μια σχεδόν εξαντλητική παράθεση της ελληνικής βιβλιογραφίας και μία ενδεδειγμένη ανάλυση της αλλοδαπής θεωρίας.

Γιώργος Δελλής, Καθηγητής Νομικής Σχολής Αθηνών